

Ipostaze ale fantasticului în proza scurtă a Magdei Isanos – valorificarea resurselor digitale în contextul socio-cultural actual

Drd. Alina-Liliana COZMA (BLĂNARIU)
Universitatea “Dunărea de Jos” din Galați

Abstract: *Magda Isanos is best known, especially, for her lyrical appetite. In the few years of life and creation, which flowed as fast as the sand of an hourglass, the young creator approached all literary genres, lyrical, epic and dramatic, in the corpus of Isanosian texts, finding a few attempts at prose. At a first reading of the short epic creations, it is easy to see the author’s predisposition for the fantastic. Written as if with an enchanted pen, Magda Isanos’s compositions reveal fairy-tale structures, subjects that transcend the extremity of reality, strange characters, masks behind which we discover unimaginable faces. Being under the sign of the fantastic, the short Isanosian prose opens in front of the reader like a real show, in which the dream, the mystery, the strange, the hallucination, the illusion take part.*

Keywords: *fantastic, dream, strange, illusion.*

Magda Isanos este cunoscută în domeniul literaturii, în special, datorită poeziilor sale, însă considerăm necesar de menționat faptul că, în puținii ani de viață și de creație literară, autoarea s-a aplecat asupra celor trei genuri literare, având și câteva încercări în proză.

Conform mărturisirilor fiicei sale, Elisabeta Isanos, tânăra scriitoare ar fi creat mai multe texte în proză, însă acestea s-au rătăcit în timpul drumurilor între Iași, Costiujeni și București, dat fiind contextul istoric din vremea aceea. Un număr consistent de texte a rămas, se pare, în locuința din Costiujeni, în primul refugiu din Basarabia, când membrii familiei ei au plecat în mare goană, fără manuscrisele Magdei Isanos. Alte eseuri au dispărut în martie 1944, din cauza unei deflagrații în curtea casei în care locuia la momentul respectiv.

Cele dintâi texte în proză sunt redactate în perioada basarabeană, fiind tipărite în revista „Ghiocei”, 1934 (*Creionări și Inseparabile*), iar alte câteva texte sunt din anii studenției.

În anul 1938, văd lumina tiparului prozele *Despre iubirile mari, Îngerii, Magistrata, Studenta*, ocupând paginile ziarului „Iași”. Textele menționate sunt incluse, de asemenea, în volumul intitulat *Magda Isanos. Cântarea munților. Versuri, proză și publicistică* din 1988, al cărui coordonator este Margareta Husar, prefața fiind realizată de către Constantin Ciopraga. În acest volum, sunt înglobate și fragmente dintr-o lucrare nefinalizată: *Orașul cu minuni, Toto, Omul cu cizme roșii*, fiind date publicului literar anterior acestui moment, adică în 1974.

Cititorii trebuie să aibă recunoștință, din nou, față de Elisabeta Isanos, fiindcă a pus la dispoziție un alt text scris în proză, *Poarta din oglindă*. Deși nu se cunoaște, cu exactitate, anul în care a fost scris, analogiile între acesta și *Orașul cu minuni*, o determină pe fiica autoarei să considere că perioada în care a fost creat este 1934-1937.

Poate că, dacă timpul și atmosfera ar fi fost îngăduitoare cu scriitoarea, aceasta s-ar fi dedicat discursului epic în măsura în care și-a îndreptat atenția spre cel liric. Totuși, atâtea câte sunt, puține, ce-i drept, încercările în proză ale Magdei Isanos dezvăluie o creatoare cu o imaginație fastuoasă, capabilă să însuflețească niște *ființe de hârtie* bizare, nemaiîntâlnite și să construiască niște subiecte care, cu siguranță, incită lectorul.

Date fiind circumstanțele actuale, cititorul tradițional este nevoit să se adapteze și să răsfoiască cărțile și în format digital, valorificând resursele existente.

Dintre aceste scurte texte în proză, majoritatea poartă amprenta fantasticului, manifestat sub diverse forme, după cum vom putea observa.

Consultând *Dicționarul de idei literare* al lui Adrian Marino, notăm că *inițial, fantasticul (lat.med. phantasticus, gr. Phantastikos) desemnează ceea ce nu există în realitate, ceea ce pare ireal, aparent, iluzoriu, lumea fantasmelor (gr. phantasmata = apariție, viziune, imagine)*¹.

Termenul cunoaște diferite sensuri, fiind perceput, atât dintr-un unghi pozitiv, cât și dintr-unul negativ: *din perspectivă logică, fantasticul se sustrage oricărui control rațional, oricărei ordini previzibile. Fapt care-i conferă un caracter haotic, inconstant, arbitrar*². Fantezia ajunge să fie asimilată chiar cu nebunia, stare psihică care va domina paginile scrierilor isanosciene în proză după cum vom putea sesiza.

În aceeași lucrare de specialitate, este punctat următorul aspect: *când un text ne „place”, suntem înclinați să-l definim „poetic”. Când ne surprinde violent sau ne înspăimântă, el devine „fantastic”. Dar ne dăm seama repede că această senzație de „spaimă” ne place, ne atrage totuși, uneori chiar ne fascinează...*³.

Poeticul este absorbit, așadar, de fantastic, iar categoria estetică nu este percepută drept groază în cazul Magdei Isanos, ci captivează cititorul care, deși la începutul lecturii este străbătut de o ușoară înfiorare, pe parcurs, își manifestă dorința de a continua parcurgerea textului, probabil, și datorită stilului pe care-l abordează Magda Isanos, un stil ce poartă amprenta sentimentalismului.

De pildă, textul *Domnișoara Vanda*, redactat în manieră lirico-epică, ne prezintă personajul feminin al cărui nume îl identificăm în titlu, drept o domnișoară care

---

¹ Marino, Adrian, *Dicționar de idei literare*, vol.I, Editura Eminescu, București, 1973, p. 655

² *Idem*, p.656

³ *Idem*, p. 662

confeționează și vinde păpuși, fiind îndrăgită de toți locuitorii orașului, mai ales de copii: *Toată lumea din orașul acela o iubea pe dra Vanda. Ea se purta cu micii săi cumpărători întocmai ca o zână bună*⁴. Așadar, inițial, scurta întâmplare pare să fi ancorată în realitate, însă chiar titlul lucrării în care este încadrat acest fragment, *Orașul cu minuni*, trimite către spațiul fantasticului, *minunea* însemnând, prin definiție, *fenomen ieșit din comun, surprinzător, atribuit divinității sau altor forțe supranaturale*⁵.

Trecerea spre fantastic se face cu ajutorul formulei specifice inițiale, ca într-un basm, care anunță receptorul că va intra într-o altă lume:

„Însă nimenea nu bănuia că se petrece în micul atelier al trei Vanda un lucru grozav. Atât de măiestrite ieșeau păpușile din mâna cea subțire și albă a fetei, că sufletele copiilor mici, morți de curând, crezându-le trupuri vii, intrau în păpușile de pâslă și porțelan și rămâneau întemnițate acolo. Adeseori seara, când dra Vanda lucra de zor lângă lampă, un murmur ciudat, un suspin ușor înfiora aerul și ea ridica o clipă ochii și asculta speriată, dar îndată se liniștea zicându-și că i s-a năzărit și totuși, fără voia ei, dra Vanda se gândea că prea sunt mari și rugători ochii cei neînsuflețiți ai păpușilor, prea o urmăresc aceste priviri dureroase ce parcă ar vrea să plângă și nu pot. Însă de unde să-i vină-n minte trei Vanda că zeci de suflete de copii stau închise-n trupușoarele de porțelan și pâslă, că sufletele acestea sunt vii și simțitoare și că sufăr de-a nu se putea sluji de trupurile acelea moarte și plâng de durere că s-au prins în capcane frumoase”⁶.

Cu siguranță, acest paragraf frapează cititorul, căci ceea ce se întâmplă în atelierul domnișoarei Vanda depășește limitele posibilului. Interesant este că nu avem de-a face cu un magician, nu proprietara atelierului de păpuși deține această putere fabuloasă, actanta fiind și ea surprinsă și temătoare, neștiind în ce chip ajung sufletele copiilor decedați să pătrundă în trupurile păpușilor. Aceste păpuși amintesc de teoria lui Mircea Eliade despre *irecognoscibilitatea miracolului*, credință, conform căreia, în urma reîncarnării, transcendentul este camuflat în lume, devenind irecognoscibil.

Este cunoscut faptul că Magda Isanos l-a considerat, printre reperele sale literare, și pe Lucian Blaga, a cărui influență poetică este resimțită în opera scriitoarei. Interogația *Cine ar fi crezut că luminosul, coloratul atelier de păpuși e un iad, unde suflete fragede se pârljolesc?*⁷ face trimitere la poezia lirică blagiană, *Lumina raiului: De unde-și are raiul/ – lumina? - Știu: îl luminează iadul/ cu flăcările lui!*, observându-se gradul de similitudine. Iată că sclipirea

⁴ Isanos, Magda, *Orașul cu minuni* în *Scrieri de Grati*, Aliona, Editura Știința, Chișinău, 2016, p. 225

⁵ <https://dexonline.ro/definitie/minune>

⁶ Isanos Magda, *op.cit.*, p. 226

⁷ *Ibidem*

ochilor acestor păpuși minunate și aspectul estetic al acestora este obținut, de fapt, cu prețul suferinței.

Apariția tânărului *visător*, care *parcă n-ar fi trăit pe lumea aceasta*, accentuează caracterul fantastic al textului și facilitează, de asemenea, procesul de deciptare a domnișoarei Vanda. Cu doar câteva zile înainte să se încheie căsătoria între aceasta și tânăr, într-o seară, păpușile din atelier prind viață și încep a-i cere socoteală celei care le crease, vorbind toate deodată, rotindu-se în jurul ei, asaltând-o. Nemaiputând suporta presiunea, Vanda iese în stradă și cere ajutor.

În momentul sosirii vecinilor, păpușile sunt găsite la locul lor, așezate ca de fiecare dată, iar fata este dusă la spital, căci nimeni nu-i crede istorisirea. Finalul este surprinzător, căci, în momentul în care Alec o vizitează pe Vanda în spital, află că fata nu este decât o păpușă: *ea a surâs, făcând pentru ultima oară drăgălașele ei gropițe și a zis punându-și degetul pe buze: „Te înșeli, eu nu sunt Vanda, eu sunt o păpușă”*⁸.

Un alt text, intitulat *Toto*, este construit, de asemenea, în notele fantasticului, expunând un personaj neobișnuit, cu o strălucire puternică în ochi și un zâmbet unic, care locuiește într-un oraș cu *cei mai fericiți copii*. I se spune Toto nu fiindcă acesta este numele lui, ci pentru că așa se adresează el tuturor copiilor, cărora le face daruri. Primăvara, acesta organiza, în grădina lui, o serbare, la care *veneau adevărate zâne subțiri și sprintene, învăluite în întregime în valuri străvezii de toate culorile*⁹. La această petrecere, era ascultată o *muzică nepământeană*, iar ferestrele casei erau deschise, ceea ce nu se întâmpla niciodată, cu excepția acestui moment. Nimeni nu văzuse vreodată interiorul casei lui Toto și, pe cât de mult era iubit de copii, tot pe-atâta era suspectat de adulți: *Domnilor, obișnuia să spună amicilor săi mai apropiați preotul, acesta-i însuși necuratul, Dumnezeu mi-i martor c-am zărit sub haina lui caraghioasă vârful unei cozi, priviți-i mai bine chipul, mersul și obiceiurile. Ce ascunde oare el în casa aceea unde nici rază de soare nu pătrunde? Dragostea lui pentru copiii noștri e, de asemenea, un lucru care-mi dă de bănuț*¹⁰.

Caracteristicile fantastice ale textului nu rezultă doar din această descriere și din întâmplarea relatată, ci din însuși statutul lui Toto, care este *un darnic vrăjitor*, asupra căruia timpul nu-și pune amprenta, rămânând neschimbat.

Și în cazul acestui text, finalul este surprinzător, căci, odată cu moartea lui Toto, locuitorii orașului descoperă misterul din interiorul casei lui: *un sicriu de-argint cu capacul de sticlă și în el, îmbălsămat, trupul unui copil de trei ani, copilul lui*

---

⁸ *Idem*, p. 227

⁹ *Idem*, p. 229

¹⁰ *Ibidem*

*Toto care murise de mult*¹¹ și al cărui suflet, deducem, că a ajuns într-una dintre păpușile create de domnișoara Vanda.

O altă apariție spectaculoasă este Adam, protagonistul prozei *Omul cu cizme roșii*, care se deschide cu un motto constituit dintr-un dialogul între vrăjitoare și Mefisto.

Adam, un tânăr de o frumusețe serafică, apare la balul organizat de Margareta M., soția generalului M., la care, printre invitați, se numără și tânăra Vanda, care nu înnebunise pe atunci. După ce vrăjește cele mai frumoase femei, personajul masculin dispare. Surprinzător, a doua zi, este văzut în compania lui Toto.

Dacă în spatele chipului lui Toto se ascunde diavolul, așa cum am sesizat, sub masca lui Adam, *e un lup – ochii lui strălucesc ca niște lumânări și în lumina lunii i se vede părul țepos de pe spate; alții vin pe urmele lui, o întregă haită și femeile privesc, ghemuite în sanie, c-o groază crescândă, cum se gudură toți acești lupi în jurul cizmelor roșii, ca niște cățeluși, și-Adam s-apleacă și vorbește cu ei, scărpinându-i pe spinare*¹², apoi, descoperim, că este tot diavol, care îi ia sufletul domnișoarei Cristina, o altă invitată de la bal.

Magda Isanos ține să precizeze, în finalul acestui text că, în orașul cu minuni, nu intervine Dumnezeu, ci este doar un spațiu extrem de plăcut, pe care diavolul l-a ales drept reședință, datorită acestui fapt.

Ultimul text în proză supus analizei este *Poarta în oglindă*. Acesta este diametral opus celorlalte trei, căci fantasticul este exprimat sub formă ludică, plăcută, fiind destinat exclusiv copiilor. Oglinda este instrumentul datorită căruia Anișoara poate pătrunde în lumea poveștilor, întorcându-se în trecut și regăsindu-și jucăriile, dar și personajele preferate: Făt-Frumos, Albă-ca-Zăpada, piticii, Țândărică, caii cu aripi.

Deși am crede că totul se petrece într-un spațiu oniric, dat fiind contextul temporal, *într-o noapte*, ultimele rânduri contestă această idee și sugerează că toată întâmplarea este dată de puterea de imaginație a Anișoarei, care este un alter ego al autoarei, ce dorește să-și revadă copilăria, pe care a evocat-o de atâtea ori în textele lirice: *Asta era foarte frumos și neașteptat. Anișoara își ciupi brațul să vadă dacă nu visează. Dar nu, era trează de tot. Soarele lumina sus pe-un cer fără nori și dacă n-ar fi știut că-i țara poveștilor, ar fi jurat că se plimba prin grădina bunicilor de la Valea Mare*¹³.

Cu siguranță, dacă *timpul ar fi avut răbdare* cu Magda Isanos, fantasticul s-ar fi putut întinde pe mai multe pagini, autoarea oferind adevărate proze și din punct de vedere cantitativ.

---

¹¹ *Idem*, p.230

¹² *Idem*, p. 233

¹³ Isanos, Magda, *Poarta în oglindă*, în *Scrieri* de Grati, Aliona, Editura Știința, Chișinău, 2016, p. 325

Bibliografie:

Bлага, Lucian, *Despre gândirea magică*, Editura Fundația Regală pentru Literatură și Artă, București, 1941

Grati, Aliona, *Magda Isanos – Scrieri*, Editura Știința, Chișinău, 2016

Marino, Adrian, *Dicționar de idei literare*, vol.I, Editura Eminescu, București, 1973

Webografie:

https://ro.wikipedia.org/wiki/La_%C8%9B%83nci#cite_note-16